

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ (на прикладі Полтавської області)

**В.О. Онищенко, доктор економічних наук. Т.В. Романова. А.В. Дудка.
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка.**

The problems of innovative and investment development in region. The main problems of progress of innovative and investment process are researched in this article. Proposals about improving regulatory and legal regulation of innovative and investment relations are based on the Ukrainian legislation's analysis for the purpose of economic development in Ukrainian regions.

Постановка проблеми. Важливою умовою економічного зростання держави є визначення напрямів соціально-економічного розвитку її регіонів. Аналіз стану та динаміки розвитку основних економічних процесів в Україні протягом останніх років свідчить про необхідність пошуку альтернативних шляхів для ефективного залучення інвестицій у країну, адже в умовах обмеженості фінансових ресурсів інвестиції відіграють важливу роль для стимулювання розвитку держави. Особливістю сучасного етапу розвитку економіки є необхідність проведення аналізу існуючих проблем інвестиційного та інноваційного розвитку, недоліків нормативно-правового регулювання відносин в цій сфері та пошук шляхів соціально-економічного розвитку регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми залучення інвестицій в регіон, іннова-

ційної складової розвитку регіонів останнім часом була присвячена значна кількість публікацій. Так, аналіз та оцінка факторів інвестування на регіональному рівні проводилися в дослідженнях В.О. Онищенко [1, 2], вирішення актуальних проблем інвестиційного забезпечення економічного зростання досліджував Н.П. Хохлов [3]. Основні організаційно-економічні напрями активізації інноваційної діяльності в Україні запропоновані в дослідженнях М.І. Долишнього, Є.І. Бойко та С.О. Ішук [4]. Проблема формування інвестиційної політики на регіональному рівні, обґрунтування сутності інвестиційного процесу і форм реалізації територіального фактора в господарському механізмі країни, створення привабливого інвестиційного іміджу регіону, недосконалість правового поля щодо об'єкта інвестицій проаналізована А.М. Ткаченко та Т.О. Ткаченко [5]. Інноваційний розвиток як основа економічного зростання

розглядається В.В. Демиденко [6].

Постановка завдання. Соціально-економічний розвиток України залежить від розвитку її регіонів, ці процеси є взаємозалежними. Дослідження проблем інвестиційного та інноваційного розвитку регіонів держави, аналіз нормативно-правового регулювання інвестиційно-інноваційних процесів, пошук шляхів оптимізації законодавства з метою його впорядкування та більш ефективного впливу на соціально-економічний стан регіонів України є необхідними умовами для вдосконалення теоретичного розуміння економічних процесів та практичного впровадження новостворених, ефективних програм економічного розвитку.

Метою дослідження є аналіз стану інвестиційного та інноваційного розвитку Полтавського регіону, недоліків чинного законодавства в регулюванні даної сфери, що дозволить визначити основні проблеми розвитку цих відносин та перспективи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. В будь-якій країні наявність чіткого та стабільного законодавства, політичної стабільності, послідовних економічних реформ, високого інвестиційного, виробничого, трудового, інтелектуального, інформаційного, природного, інноваційного потенціалу тощо завжди будуть пріоритетними факторами при виборі інвесторами об'єктів для капіталовкладень. Особливу увагу на перелічені фактори звертають саме іноземні інвестори. В багатьох країнах світу з метою більшого залучення іноземних інвестицій в економіку держави для іноземних інвесторів встановлюється національний режим інвестиційної діяльності, в т.ч. в Україні відповідно до статті 7 Закону України „Про режим іноземного інвестування” [7].

Одним з перших нормативно-правових актів, який встановлював на території України захист прав та законних інтересів для іноземних інвесторів, став Закон України „Про захист іноземних інвестицій в Україні”, стаття 1 якого закріплювала положення про те, що інвестиції, прибутки, законні права та інтереси іноземних інвесторів на території України захищаються її законами [8]. Наступним кроком у створенні нормативно-правової бази в сфері захисту прав іноземних інвесторів став Закон України „Про іноземні інвестиції”, який встановлював значну кількість гарантій та пільг в сфері оподаткування для спільних підприємств [9].

Проте, як свідчить вітчизняний і світовий досвід, направленість законодавства та економіки на значний приплив іноземних інвестицій не завжди тягне за собою виправдані сподівання, окрім того, залежність від іноземних інвестицій передбачає відтік капіталу, що стає причиною зменшення джерел

формування фінансових ресурсів країни.

Прийнятий 19 березня 1996 р. Закон України „Про режим іноземного інвестування” [7] був направлений на вирівнювання умов інвестування для вітчизняних та іноземних інвесторів, а Закон України „Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження” [10], взагалі скасував встановлені Законом України „Про іноземні інвестиції” гарантії та пільги, до цього встановлені для іноземних інвесторів та спільних підприємств.

Проте, в умовах фінансової кризи, нестачі матеріальних та фінансових ресурсів, значення іноземних інвестицій збільшується і тому, відповідно, вимагає створення програм економічного розвитку по залученню інвестицій, в т.ч. іноземних, з метою збільшення внутрішніх джерел нагромадження фінансових ресурсів.

На території Полтавської області з цією метою діє Стратегічний план економічного розвитку м. Полтава, Стратегія розвитку Полтавської області до 2015 р.; Програма розвитку підприємництва м. Полтава на 2009-2010 рр., якими визначено такі стратегічні цілі, як промоція і маркетинг інвестиційних можливостей міста, сприяння створенню інвестиційних продуктів, забезпечення проведення виваженої інвестиційної політики тощо [11].

Полтавщина займає досить високі позиції у рейтингу регіонів України по залученню інвестицій в основний капітал та залученню іноземних інвестицій в економіку області. Так, обсяг прямих іноземних інвестицій в Полтавський регіон в 2008 р. склав 363 млн. дол. США, тоді як у 2007 р. цей показник складав 315,8 млн. дол. США, що в перерахунку на 1 особу склало 205,1 та 238,1 дол. США відповідно [12]. Динаміка обсягу залучення прямих іноземних інвестицій у економіку Полтавської області за період 2001-2008 рр. представлена на рис. 1 [13].

Серед головних чинників, які визначають зацікавленість інвестора до капіталовкладень у регіон, також є інноваційний потенціал регіону. Динаміка питомої ваги підприємств, що впроваджувала інновації за період 2000-2008 рр., представлена на рис. 2 [13].

Згідно з наведеними даними, протягом 2000 р. питома вага підприємств, що впроваджували інновації у Полтавському регіоні, складала 18,5%, у 2001 та 2002 рр. цей показник збільшився до значень 21,6% та 21,2% відповідно, проте, починаючи з 2003 р., кількість таких підприємств різко знизилася – у 2007 р. серед

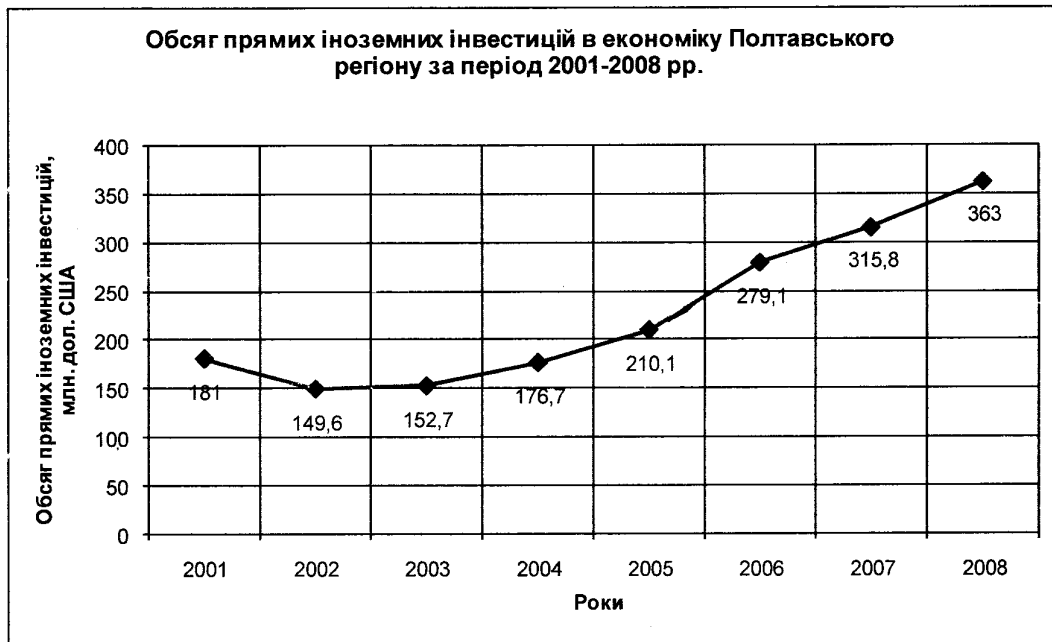

Рис. 1. Динаміка залучення обсягів прямих іноземних інвестицій в Полтавський регіон

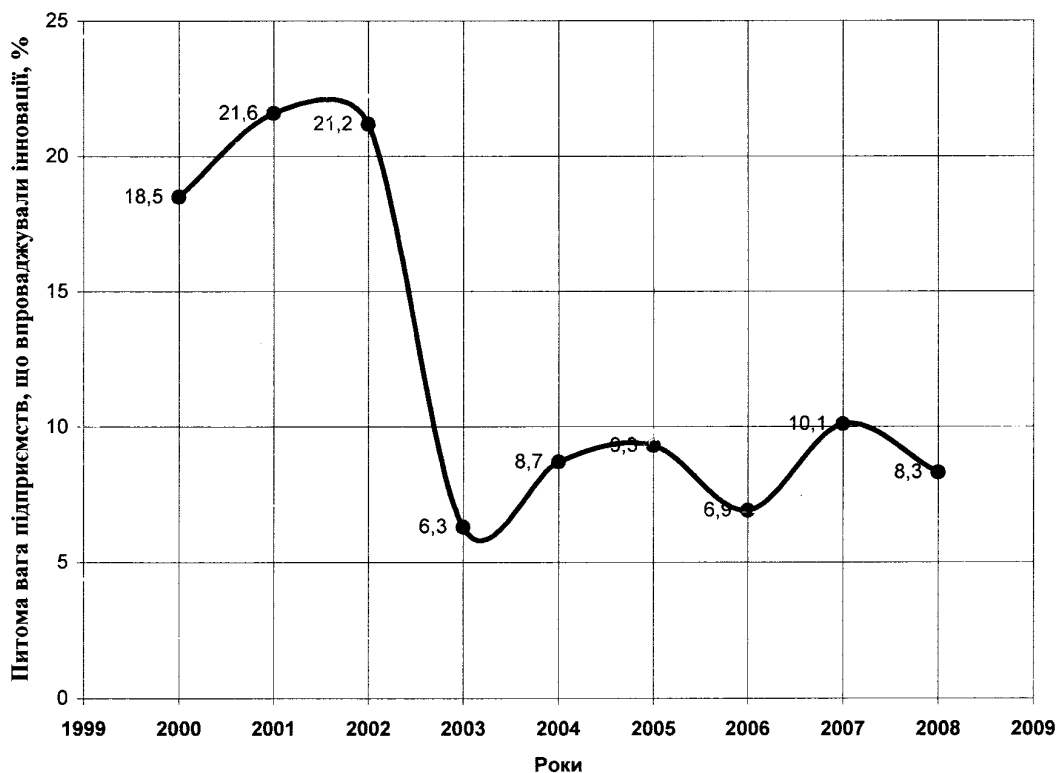

Рис. 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах Полтавщини протягом 2000-2008 рр.

промислових підприємств регіону лише 10,1% впроваджували інновації, у 2008 р. – 8,3%.

Узагальнюючи результати парламентських слухань «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» [14], можна виділити такі основні проблеми, які стримують інноваційну діяльність в Україні та її регіонах:

1. Відсутність чітко сформульованої стратегії

науково-технологічного та інноваційного розвитку країни та її регіонів, механізму її реалізації.

2. Непослідовність та низька ефективність проведення зовнішньої та внутрішньої інноваційної політики.

3. Несприятливий інноваційний клімат, недостатність задіяння всіх необхідних механізмів та стимулів для підвищення зацікавленості вироб-

ничої сфери у запровадженні наукоємних технологій.

4. Недостатня конкурентоспроможність України, як суб'єкта на світовому ринку високотехнологічних товарів та послуг.

Серед негативних чинників, які впливають на низьку інноваційну активність підприємств, також можна виділити: досить жорсткі умови кредитування, недоліки нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, високі економічні ризики від впровадження нововведень та тривалі терміни окупності інновацій тощо.

В свою чергу, недостатня активність інвестиційної діяльності в державі, відсутність активної зацікавленості інвесторів у вкладенні капіталів у вітчизняні підприємства, обумовлена такими факторами, як економічна та політична нестабільність в державі, надмірне податкове навантаження на інвесторів, відсутність достатньої платоспроможності серед населення для формування необхідного попиту на продукцію. З числа негативних факторів, які стримують інвестиційну діяльність на мезорівні, можна виділити такі: недостатня співпраця між органами місцевої влади та інвесторами, відсутність чіткої узгодженості у відносинах між ними, відсутність достатньої кількості чітких економічних програм для створення пільгових умов для інвесторів тощо.

Для подолання зазначених проблем, підвищення активності інноваційної та інвестиційної діяльності було створено Державну цільову економічну програму „Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки” [15]. Метою цієї Програми є створення в Україні протягом п'яти років інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки. Виконання Програми дасть змогу забезпечити функціонування інноваційної інфраструктури підтримки малого інноваційного бізнесу; забезпечити розвиток мережі нових елементів інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, центрів трансферу технологій, наукових парків, регіональних інноваційних кластерів, інноваційних бізнес-інкубаторів тощо), до якої входитимуть близько 400 одиниць, в результаті чого буде створено понад 10 тис. нових робочих місць для висококваліфікованих спеціалістів; збільшити до 10 тисяч кількість суб'єктів малого підприємництва, що реалізують інноваційні проекти; підвищити не менш як на 5 відсотків інноваційну активність промислових підприємств; прискорити темпи виробництва інноваційної продукції не менш як на 20 відсотків; залучити близько 7 млрд. гривень

інвестицій для реалізації інноваційних проектів.

Подоланню вищезазначених проблем сприятиме також розробка збалансованої стратегії інвестиційного та інноваційного розвитку України та її регіонів з чітким механізмом реалізації, яка б враховувала всі потенційні можливості економіки держави та регіонів, створення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату, розробка регіональних програм розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності, створення спільних підприємств з іноземними інвестиціями, визнання інноваційного напрямку розвитку економіки пріоритетним.

Висновки. Інвестиційний ринок України є перспективним, про що свідчить постійне збільшення обсягів залучення інвестицій до економіки країни, але нестабільність законодавства, наявність колізійних норм, відсутність поступових економічних реформ стримує активність іноземних інвесторів до вкладення коштів до держави та її регіонів. В Полтавському регіоні створений досить потужний інвестиційний потенціал, з кожним роком збільшується надходження інвестицій, в тому числі іноземних. Однак інноваційний потенціал області, як свідчать проаналізовані дані, є досить низьким і потребує розвитку через механізми державного і місцевого стимулювання. Для ефективного і, головне, масштабного переходу виробництва на інноваційну модель розвитку, необхідним є створення в нашій державі дійсно сприятливого інноваційного клімату, задіяння всіх необхідних механізмів та стимулів для підвищення зацікавленості виробничої сфери у запровадженні наукоємних технологій. Зокрема, з метою заохочення підприємств до впровадження інноваційної продукції назріла необхідність у суттєвому податковому стимулюванні витрат підприємств на проведення НДДКР та удосконаленні відповідної амортизаційної політики.

Світовий та вітчизняний досвід засвідчує, що питання інноваційного та інвестиційного розвитку не можна ставити і вирішувати лише в плані правової, фінансової та організаційної підтримки науково технічних нововведень у виробництві, як це окреслює нині чинне українське законодавство, оскільки сама проблема інновацій є набагато ширшою. Вона охоплює також комплекс ціннісних, соціально-культурних проблем, ігнорування яких робить країну не готовою до сприйняття і реалізації інноваційної моделі розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Онищенко, В. А. Оцінка факторів інвестування на регіональному рівні / В. А. Онищенко // Регіональні перспективи. – 2000. – № 5 (12). – С. 36-40.

2. Онищенко, В.А. Анализ факторов равновесия инвестиционного рынка на региональном уровне / В. А. Онищенко // Региональные перспективы. – 2001. – № 1 (14). – С. 97-102.
3. Хохлов, Н. П. Актуальные проблемы инвестиционного обеспечения экономического роста / Н. П. Хохлов // Экономика и регион. – 2005. – № 2. – С. 8-10.
4. Долишній, М. І. Організаційно-економічні напрямки активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональні аспекти / М. І. Долишній, Є. І. Бойко, С. О. Іщук // Регіональна економіка. – 2004. - № 1. – С. 48-54.
5. Ткаченко, А. М. Інвестиційна політика органів влади місцевого (регіонального) рівня / А. М. Ткаченко, Т. О. Ткаченко. // Вісник Академії економічних наук України. – 2003. - № 1. – С. 83-89.
6. Демиденко, В. В. Інноваційний розвиток як основа економічного зростання / В. В. Демиденко // Економіка і регіон. – 2005. – № 4. – С. 35-40.
7. Закон України „Про режим іноземного інвестування” від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 19. – Ст. 80.
8. Закон України „Про захист іноземних інвестицій в Україні” від 10 вересня 1991 року № 1540а-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 46. – Ст. 616.
9. Закон України „Про іноземні інвестиції” від 13.03.1992 року № 2198-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 26. – Ст. 357.
10. Закон України „Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб’єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження” 17.02.2000 № 1457-ІІІ // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 12. – Ст. 97.
11. Офіційний сайт Полтавської міської ради та виконавчого комітету [Електронний ресурс] / <http://www.meria.poltava.ua/>
12. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] / <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Головне управління статистики у Полтавській області [Електронний ресурс] / <http://poltavastat.pi.net.ua>.
14. Парламентські слухання 20 червня 2007 року „Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації” / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] / http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=95995&cat_id=46666.
15. Державна цільова економічна програма „Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки”, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447 [Електронний ресурс] / <http://zakon1.rada.gov.ua/>